komt daarom terug in al haar geledingen, doch in verhoogde glorie, en het is in dit vernieuwd Paradijs dat eens al Gods kinderen, in volken en geslachten ingedeeld, hun Schepper voor eeuwig verheerlijken zullen."

[1]) In ons laatste Voorstuk sloop een drukfout in. In de derde kolom, regel 30 van boven, staat gedrukt: *Abraham*, waar geschreven was *Adam*. Alleen dit laatste was juist.

Dr. A. K

„Daar is tegenover geschreven." [1])

Jezus zeide tot hem: Er is wederom geschreven: Gij zult den Heere uwen God niet verzoeken. Matth. IV: 7.

De worsteling door Satan in de woestijn gewaagd, om den Zone Gods tot afval van Gods heilig gebod te verleiden, raakt het gezag van het Woord. Satan poogt den Messias te verleiden door hem te verwijzen naar het getuigenis van de Heilige Schrift, en de Christus zijnerzijds doet in zijn tegenworsteling desgelijks, stellende Schriftwoord tegenover Schriftwoord. Om ons nu tot de meest snijdende tegenstelling te bepalen, doet Satan tenslotte een beroep op wat geschreven staat in Psalm XCI:11 en 12, en alsdan stelt Jezus hier tegenover de ordinantie die vervat was in Deut. VI: 16. In Psalm XCI 11—12 stond: »Hij zal zijn engelen van u bevelen, dat zij u bewaren in alle uwe wegen, en ze zullen u op de handen dragen, opdat gij uwen voet aan geen steen stoot«. Deze heilige verzekering die van Godswege aan den Christus was gegeven, misbruikte Satan nu door aan Jezus in te fluisteren, dat hij derhalve van behoudenis en redding verzekerd is, wat hem ook moge overkomen. Om Jezus te verleiden, beroept hij zich op het heerlijk getuigenis waarin aan den Messias als bezworen was, dat hem geen leed zou *kunnen* overkomen. Op zich zelf was het derhalve niets dan een Schriftuurlijk beroep, waarin Satan dekking en oorzaak tot verleiding zocht. En wat doet nu onze Heiland hiertegenover? Ontleedt hij het zondige in Satans voorwendsel, of geeft hij een nadere uitlegging van de belofte in den negentigsten Psalm? Niets er van. Jezus treedt niet in twistgesprek, en het eenige verweer, dat hij aanwendt, is de verwijzing naar een ander getuigenis uit diezelfde Schrift, waaruit zoo overtuigend klaar de valsche duiding van Satan's beroep op het Schriftwoord uitkomt, en het eenige wat de Christus hiertoe doet, is dat hij zich beroept op Deut. VI: 16, waar 't immers zoo klaar en alomvattend was uitgesproken: „Gij zult den Heere uwen God niet verzoeken." En terstond daarop brak Jezus alle verdere onderhandeling met Satan af. Zoo toch leidde de Christus het begin van zijn laatste getuigenis in: »Ga weg van mij, Satan."

Opmerkelijk is 't nu, hoe de Christus alle drie de aanvallen, die Satan tegen hem onderneemt, telkens op gelijke wijze afsnijdt en op Satan terugwerpt, door telkens hem als eenig bescheid het beroep op een ander getuigenis der Heilige Schrift te geven. Slechts in zooverre wijkt Jezus repliek in de tweede afwijzing, van de repliek in de eerste en in de derde af, dat Jezus in het tweede Schriftuurlijk verweer niet eenigszins, gelijk bij den eersten en den derden aanval, zegt: »Daar staat geschreven«, doch er nu het woordeke wederom inlascht, en zegt: »Daar staat *tegenover* geschreven«, en dit juist geeft aan het tweede verweer een eigenaardig karakter, waar niet genoeg op kan worden gelet.

Door toch te zeggen: »Er staat *tegenover* geschreven«, erkent Jezus, dat het woord, waarop Satan zich beriep, metteraard uit de Heilige Schriftuur was genomen, en op zich zelf doeltreffend juist en gezaghebbend was; alleen maar was het hier niet van toepassing, wijl de gevallen geheel ongelijk stonden.

Hiermede sprak de Heere alzoo uit, dat de Heilige Schrift geen strafwetboek is, waaruit slechts 't artikel ware aan te halen, dat toepassing vereischt, doch dat veeleer in de Heilige Schrift tal van uitspraken voorkomen, die een bijzonder karakter ontleenen aan de bijzondere omstandigheden, waarin ze voorkwamen en waardoor ze beheerscht werden, en daarom niet op elk ondersteld geval toepasselijk zijn te achten.

In de Tien geboden zelfs spreekt zich dit met volkomen klaarheid uit. In het tweede gebod, om slechts hierop te wijzen, staat stelliglijk uitgesproken, dat »de Heere de zonden der vaderen bezoekt aan de kinderen tot in het *derde* en *vierde* geslacht". Jehovah was een ijverig God, die de misdaad niet ongestraft laat, zóó echter dat zijn straffende wrake niet steeds en tot allen doorgaat, maar ten slotte weer door zijn barmhartigheid wordt ondervangen.

Toch spreekt hierin een sterk sprekend onderscheid tusschen volk en volk. De heidensche volken, en onder hen met name de onderdrukkers van Israel, gingen ten slotte onder de wrake van Gods toorn geheel onder. Nog steeds aangrijpend is het wraakgeroep dat in Psalm CXXXVII vs. 8 en 9 tegen Babel uitging, toen het heette: »O, dochter Babel, die verwoest zult worden! Welgelukzalig zal hij zijn, die u uw misdaad vergelden zal, die ge aan ons misdaan hebt. Welgelukzalig zal hij zijn, die uwe kindekens grijpen zal en op de steenrots verpletteren zal".

In Psalm 139 werd gelijke toon aangeslagen, toen 't heette: »Zoude ik niet haten, Heere, die u haten. Ik haat ze met volkomen haat". En dat de Christus gelijke grenslijn voor de genade erkende, blijkt overtuigend uit zijn besliste uitspraak: »Wie mij verloochend zal hebben voor de menschen, dien zal ook ik verloochenen voor mijn Vader die in de hemelen is". Evangelie en Psalmbundel staan hierin alzoo niet tegenover elkander, maar bewegen zich langs geheel dezelfde lijn. Alleen met een uitzondering voor Israel.

Ten slotte immers ging ook wel de Israeliet in het oordeel onder, zoo 't hem faalde aan trouw voor de zake Gods, maar er sprak hier toch een duidelijk onderscheid. Israel had voor de zake Gods op te komen, en was op 't heilig erfdeel in den dienst zijns Gods geplaatst. Vandaar het onderscheid, dat zoo sterk sprak in het oordeel over Israel en het oordeel over Babylon. Onder de Heidenvolkeren wordt ten slotte al wat tegen God zich verzette, in heiligen toorn verworpen en vernietigd. Onder de kinderen Israels daarentegen volgt wel even bealist de wrake der straf op de zonde, maar toch met mate, en ten slotte zich omzettend in genade.

Toen Israel in de Babylonische ballingschap, en zulks geheel door eigen schuld, geraakte, heeft de Heere zijn verkoren volk niet verschoond, maar leed het in de Babylonische gevangenschap de bangste verdrukking. Doch bij die verdrukking bleef het niet. Straks werd de bestraffing op nieuw door genade afgebroken, en zijn toen de geroepenen uit Israel naar Jerusalem teruggekeerd, en werd 't hun gegund de heilige groep te formeeren, in wier midden straks de Messias verschijnen zou.

Israel stond met de heidenen van Assyrië en Babylon niet gelijk. Israel had, zeer stellig om zijn zonde en afval, maar ten deele toch ook om den Naam zijns Heeren geleden. Het was de haat van een Sanherib tegen Jehova, die aan Israel gekoeld was.

Vandaar in de Heilige Schrift keer op keer de dubbele en schijnbaar tegenstrijdige uitspraak, eenerzijds dat Israel van Gods heiligen toorn het gerechte slachtoffer zou worden, maar dan ook telkens weer, dat genade zou intreden, dat vergiffenis zou worden toebedeeld, en dat heerlijke verlossing het einde zou wezen. Van zelf biedt de Schriftuur ons daarom 't tweeërlei schijnbaar tegenstrijdige getuigenis. Eenerzijds de uiting van den toorn Gods ook tegen de heiligen, ja tegen zijn heiligen vooral, maar dan ook anderzijds de vlak hiertegen ingaande betuiging van vergiffenis en genade waardoor Gods volk wordt gered.

Dr. A. K.

[1]) De vertaling: *wederom* is niet houdbaar. Dan zou zulks in de *derde* replick ook zoo moeten staan. De juiste vertaling is: *tegenover*, naardien Jezus hier Schriftplaats tegenover Schriftplaats stelt.

K.

Amsterdam, 21 Februari 1919.

Dat onze Kerkenorde nog wel een breeder en dieper herziening behoeft dan die, welke op de Synode van Utrecht tot stand kwam, zal dan ook wel door niemand betwist worden, die met ons kerkelijk leven in nader aanraking is gekomen. En al kan het natuurlijk ons doel niet wezen op alle leemten en misstanden in onze Kerkenorde te wijzen, toch mag hier wel op een drietal punten de aandacht worden gevestigd.

Het eerste punt is, dat in onze Kerkenorde onder de kerkelijke »diensten" naast de Dienaren des Woords, de Ouderlingen en de Diakenen ook de Doctoren worden opgenomen. Onze Kerkenorde heeft dit gedaan op het voetspoor van de Ordinances Ecclesiastiques door Calvijn voor de Kerk van Genève opgesteld, waarin eveneens deze vier kerkelijke diensten worden genoemd. Maar het is bekend, hoe Calvijn tot dat zoogenaamde »doktorenambt" gekomen is door een geheel onjuiste exegese van Ef. 4:11, welke exegese thans door geen enkel wetenschappelijk man meer gedeeld wordt en reeds in vroeger eeuw door onze beste uitleggers als onjuist is afgekeurd. Nu raakt dit een zeer ernstige quaestie. De Gereformeerde Kerk handhaaft ook daarin haar Schriftuurlijk karakter, dat in Christus' Kerk geen ambt door haar erkend wordt, dan de ambten, die door Christus zelf of door de Apostelen zijn ingesteld. Een ambt ontleent zijn autoriteit en gezag nooit aan de gemeente, die dit ambt instelt, of aan welke menschelijke autoriteit ook, maar alleen aan Christus, die dit ambt voor Zijne gemeente instelt en dit ambt met gezag bekleedt. Een ambt, dat niet door Christus zelf, hetzij rechtstreeks, hetzij door middel der Apostelen als zijn organen, is ingesteld, kan in de Kerk niet bestaan. De Kerk kan daarom wel naast deze ambten ook kerkelijke diensten instellen; ze kan voorlezers benoemen, catechiseermeesters en ziekentroosters aanstellen, kerkvoogden benoemen, maar al deze kerkelijke betrekkingen blijven toch principieel daarin onderscheiden, dat deze betrekkingen of diensten geen *ambten* zijn en ook niet met autoriteit van Christuswege mogen optreden. Ze mogen daarom ook nooit juxta-posite naast de ambten in Christus' Kerk worden gesteld. En dat is nu juist de principieele fout, die in Art. 2 van onze Kerkenorde wordt gemaakt. Bij Calvijn was dit anders, omdat hij metterdaad op grond van zijn exegese van Ef. 4:11 geloofde, dat Christus dit ambt had ingesteld. Maar waar deze exegese als onhoudbaar is prijs gegeven en door niemand wordt gedeeld, daar gaat het niet aan, in onze Kerkenorde dit „doctoren-ambt" naast het ambt van predikant, ouderling en diaken te vermelden. Onze Kerkenorde is op dit punt dan ook lijnrecht in strijd met onze Confessie, die in Artikel 30 sprekende van de Regeering der Kerk door de kerkelijke ambten die »*ons onze Heere geleerd heeft in Zijn Woord*", alleen opnoemt de Dienaren of Herders, benevens de Opzieners en Diakenen, maar van de Doctoren zwijgt. Nu kan de Kerk niet in haar Belijdenis verklaren, dat onze Heere in Zijn Woord maar drie ambten heeft ingesteld om Zijn Kerk te regeeren, en dan in de Kerkenorde verklaren, dat er vierderlei dienst in de Kerk is en bij deze drie ambten nog het doctorenambt voegen. Een van tweeën toch: of dit doctorenambt is door Christus ons geleerd in Zijn Woord, maar dan moet onze Confessie op dit punt gewijzigd worden; òf wel dit doctorenambt is niet door Christus in Zijn Woord geleerd, maar dan mag het in de Kerkenorde niet gehandhaafd worden. Men kan wel aan dit dilemma door allerlei uitvluchten zich trachten te onttrekken en pogen met allerlei redeneeringen deze tegenstrijdigheid tusschen onze Confessie en onze Kerkenorde weg te nemen, maar 't is veel eerlijker, rond en oprecht te erkennen, dat onze Confessie hier alleen de Schriftuurlijke gedachte weergeeft en dat onze Kerkenorde op een verkeerde exegese is gegrond. Blijkbaar heeft onze Kerkenorde, eveneens trouwens evenals Calvijn zelf, met dit »doctoren-ambt" in de practijk dan ook geen raad geweten, want wanneer de Kerkenorde in Art. 18 toekomt aan dit doctoren-ambt en nu nader zal verklaren, wat er meê bedoeld wordt, wordt verklaard, dat daar onder verstaan wordt de *Professoren in de Theologie*. Een Professor in de Theologie nu is niet een kerkelijk ambt, maar een schoolambt. Zelfs al wordt deze Professor in de Theologie door een Synode benoemd en aan een kerkelijk Seminarie of Theologische School aangesteld, dan heeft hij daarmede toch nog nooit een *kerkelijk ambt* verkregen, want hij heeft geen de minste autoriteit of macht van Christus ontvangen; hij mag, zonder als predikant beroepen geweest te zijn, geen Woord of Sacramenten bedienen; hij mag als zoodanig niet de Kerk regeeren; zelfs de tafelen der barmhartigheid mag hij niet bedienen, en hij kan in geen Kerkeraad of welke kerkelijke vergadering ook sua autoritate optreden. Onze Kerkenorde zelf heeft dit dan ook zoo duidelijk gevoeld, dat er van de kerkelijke roeping tot dit ambt, die voor een kerkelijk ambt het onmisbaar vereischte is, juist bij dit ambt geen sprake is; trouwens, toen onze Kerkenorde werd opgesteld, werden deze Professoren in de Theologie geheel buiten de Kerk om door de Overheid geroepen, en de hoogste eisch, dien onze Kerken stelden, was dat de Kerken bij deze benoeming gekend moesten worden. En wat alles afdoet, in Artikel 84, waar de grondwet van ons kerkelijk saamleven staat, het artikel dat zelfs oorspronkelijk als Artikel 1 aan het hoofd van onze Kerkenorde stond, wordt wel gezegd, dat geen Kerk over andere Kerken, geen Dienaar over andere Dienaren, geen ouderling of diaken over andere ouderlingen of diakenen eenige heerschappij zal voeren, maar wordt over deze »doctoren« gezwegen. Indien zij een kerkelijk ambt bekleedden, dan hadden zij hier moeten genoemd worden. Anders zou hieruit toch volgen, dat een Doctor of Professor in de Theologie het eenige ambt in de Kerk was, dat wel heerschappij over de andere ambtsdragers mocht uitoefenen.

Natuurlijk volgt hieruit niet, dat daarom in onze Kerkenorde niet over deze Doctoren of Professoren in de Theologie mag gehandeld worden. In Art. 21 wordt ook over de schoolmeesters gehandeld, een artikel, dat, zooals het daar staat, alleen past op de verhoudingen, die in onze Republiek bestonden, maar al is het in dien vorm zeker verouderd en onjuist, toch het goede beginsel uitspreekt, dat de Kerkeraad ook op de school zeker toezicht heeft uit te oefenen, daar het gedoopte zaad der gemeente aldaar onderwezen wordt. En zoo behoort er ook een verband te bestaan tusschen de Professoren in de Theologie en de Kerk, zooals dit dan ook steeds door onze Kerken gewenscht is. Maar al is het daarom zelfs zeer noodig, dat dit verband in de Kerkenorde tot uitdrukking komt, dit heeft niets te maken met ons bezwaar tegen Art. 3 onzer Kerkenorde. Dit artikel spreekt een verkeerd beginsel uit; het stelt de Professoren in de Theologie als kerkelijke ambtsdragers naast de predikanten, ouderlingen en diakenen; het is in strijd niet alleen met onze Belijdenis, maar met Gods Woord. En daarom mag de Kerk uit puur conservatisme deze bepaling niet laten staan. Te minder, omdat deze onjuiste bepaling maar al te vaak aanleiding heeft gegeven tot allerlei theorieën, die met ons Gereformeerd Kerkrecht ten eenenmale in strijd zijn.

„Geen wettige verhindering".

In het referaat, dat Mr. A. J. L. van Beeck Calkoen op onze predikanten-conferentie over het Huwelijksformulier hield en waarin hij aanwees, in welk opzicht ons Huwelijksformulier met het oog op de gewijzigde omstandigheden een revisie behoefde, wees hij er ook op, dat de uitdrukking in het formulier: »Ik neem u allen, die hier vergaderd zijt, tot getuigen, dat er geen wettige verhindering is voorgekomen", thans behoort weg te vallen, omdat het onderzoek of een huwelijk al dan niet wettig kan gesloten worden, van de Kerk op de Overheid is overgegaan en daarom deze oproep van getuigen in ons Huwelijksformulier niet meer op zijn plaats is.

Deze voorstelling nu kan tot misverstand aanleiding geven en het is misschien goed er daarom op te wijzen, dat de zaak toch niet zoo eenvoudig is als Mr. Van Beeck Calkoen haar hier voorstelt.

Het is volkomen juist, dat in de dagen onzer vaderen geen burgerlijke huwelijksvoltrekking in eigenlijken zin voorkwam, maar de Kerk, daarbij tevens als gedelegeerde van de Overheid optredende, gelijk Voetius het uitdrukt, het huwelijk sloot. In zooverre was de Kerk, wanneer zij een huwelijk sloot, verplicht, vooraf tot tweemalen toe de namen van degenen, die zich in het huwelijk wilden begeven, af te kondigen, opdat ieder gelegenheid zou hebben bezwaren tegen de sluiting van het huwelijk in te brengen. En wanneer zulke wettige bezwaren niet waren ingebracht, dan kon de predikant bij het sluiten of bevestigen van het huwelijk verklaren, dat hij alle aanwezigen tot getuigen nam, dat er geen wettelijke verhindering voor de sluiting van het huwelijk was voorgekomen. Wie bezwaar wilde inbrengen bijv. op grond dat bruidegom of bruid reeds gehuwd waren, of wanneer de ouders hun toestemming tot het huwelijk niet wilden geven, kon tot op het laatste oogenblik van de huwelijkssluiting dit nog doen. In Engeland is het zelfs meermalen voorgekomen, dat op het laatste oogenblik zulk een wettige verhindering nog werd ingebracht en de huwelijkssluiting daardoor niet kon doorgaan.

Maar al is hiervan, nu de Overheid eerst het huwelijk sluit en daartoe de aankondigingen laat voorafgaan, geen sprake meer, toch wil dit allerminst zeggen, en ook Mr. Van Beeck Calkoen zelf wijst hier in zijn referaat op, dat de Kerk daarom verplicht zou wezen, elk huwelijk, dat de Overheid voltrokken heeft, te bevestigen. Al is voor een deel de taak om te onderzoeken, of er tegen het huwelijk wettige redenen zijn aan te voeren, thans op de Overheid overgegaan, en al heeft de Kerk in dat opzicht zich bij de beslissing der Overheid neer te leggen, toch heeft de Kerk een zelfstandig recht behouden om te beoordeelen, of zulk een huwelijk wel overeenkomstig het Woord Gods gesloten is en of het daarom door haar wel in Gods Naam bevestigd mag worden. De Overheid verbiedt geen huwelijk tusschen een geloovige en een ongeloovige, maar Gods Woord verbiedt dit wel en de Kerk zou zulk een huwelijk niet mogen bevestigen. Evenzoo laat het zich denken, dat de Overheid omtrent de graden van bloedverwantschap, waardoor een huwelijksverbintenis verhinderd wordt of omtrent de gronden van echtscheiding, waarna een tweede huwelijk geoorloofd is, bepalingen maakt, die een Christelijke Kerk niet als juist en overeenkomstig Gods Woord kan erkennen. In zulk een geval zou wel voor de Overheid een rechtsgeldig huwelijk kunnen gesloten worden, maar de Kerk zou moeten weigeren zulk een huwelijk te bevestigen.

Dit toetsingsrecht nu komt niet alleen aan den Kerkeraad toe, maar aan *heel de gemeente*. Het behoort tot het ambt der gelooviven, die steeds toezicht hebben te houden op alles wat in de gemeente geschiedt, of het naar den Woorde Gods gaat. Vandaar dat in de gemeente geen huwelijk bevestigd mag worden, wanneer hiervan vooraf geen mededeeling aan de gemeente is gedaan. En deze mededeeling dient dan niet alleen om het feit, dat dit huwelijk zal gesloten worden, publiek bekend te maken, maar opdat een ieder, die wettige bezwaren tegen deze huwelijksbevestiging heeft, deze bij den Kerkeraad bekend kunne maken, zooals dan ook in het afkondigingsformulier vóór de bevestiging van het huwelijk staat. Alleen wanneer er geen wettige bezwaren zijn ingebracht, kan de huwelijksbevestiging doorgaan.

Of men nu bij de huwelijksbevestiging zelf nogmaals expressis verbis zal verklaren, dat er geen wettige hindernis in 't midden is gebracht, en daarvoor zelfs de aanwezigen als getuigen zal nemen, is een bijkomstige quaestie. Bij de bevestiging van de ambtsdragers wordt ook uitdrukkelijk medegedeeld, dat de namen dezer personen aan de gemeente zijn voorgesteld en niemand eenig wettig bezwaar tegen hen heeft ingebracht. En waarom zou men dit ook bij het bevestigen van het huwelijk niet mogen vermelden? Het woord *wettig* heeft in deze verklaring natuurlijk niets te maken met legale bezwaren, maar wil alleen zeggen: bezwaren die door den Kerkeraad als juist erkend worden. Maar of men deze formule wil behouden of weglaten, in elk geval mag aan het beginsel niet getornd worden, dat de voltrekking van het huwelijk door de Overheid, de Kerk niet verplicht om dit huwelijk te bevestigen; dat de Kerk zelf te toetsen heeft aan Gods Woord of dit huwelijk een Christelijk huwelijk is, waarop Gods zegen kan rusten, en dat de plicht om dit te onderzoeken, niet alleen op den Kerkeraad, maar ook op heel de gemeente rust. We twijfelen niet of Mr. Van Beeck Calkoen zal dit van harte met ons eens zijn.

Bijbelcritiek.

In de voortreffelijke Christelijke Brochurenreeks, die onder den titel *Ons Arsenaal* bij den uitgever J. B. van den Brink en Co. te Zutphen het licht ziet, en die blijkens dien titel ten doel heeft aan meer ontwikkelde gemeenteleden de wapenen te verschaffen om zich te verdedigen tegenover de aanvallen van het ongeloof, besloot de uitgever ook een brochure op te nemen over *Bijbelcritiek* en verzocht Dr. Veltenaar deze brochure te schrijven.

Heel gelukkig was de keuze van dezen schrijver niet, want al is Dr. Veltenaar een vaardig schrijver en al heeft hij op kerkhistorisch gebied niet onbelangrijke bijdragen geleverd, voor een zoo gewichtig onderwerp als het vraagstuk van de Bijbelcritiek ware het zeker beter geweest een onzer deskundigen te nemen. Wie deze brochure gelezen heeft, zal haar dan ook zeker niet als een »geslaagde proeve« kunnen betitelen. Ze bestaat uit een reeks citaten van verschillende schrijvers, min of meer los aaneengeregen, maar zonder eenig ordelijk plan of zonder dat de schrijver zijn eigen meening behoorlijk doet uitkomen. Uit wetenschappelijk oogpunt is deze brochure dan ook de onbeduidendheid zelve en als verweerschrift voor het volk zal ze meer dienst doen om de geesten in verwarring te brengen, dan om helderheid en klaarheid te brengen. Wanneer Dr. Veltenaar bijv. op blz. 6 en 7 het heeft over *tekstcritiek* en wil aantoonen, dat deze tekstcritiek op zich zelve niet uit den booze is te achten en dat zulk een tekstcritische arbeid ook door onze theologen wel verricht moet worden, dan krijgt men hiervoor de volgende bewijzen. Vooreerst dat een theoloog wel onderzoek mag doen naar de herkomst van een geschrift, bijv. of de brief aan de Hebreen van Paulus afkomstig is, zooals sommigen beweren, of van Apollos of van een ander. Met *tekstcritiek* heeft dit natuurlijk niets te maken, want in den Hebreer brief zelf wordt nergens gezegd van wien deze brief afkomstig is. Zelfs de oude traditie is in dit opzicht volstrekt niet eenstemmig. Het is dus eenvoudig de vraag, aan welke traditie men de voorkeur zal geven of welke nieuwere hypothese men volgen zal. Maar de Schrift zelf zegt ons omtrent den auteur van dezen brief *niets* en ieder is dus volkomen vrij, of hij Paulus dan wel een ander voor den schrijver van dezen brief wil houden.

Even onjuist is het tweede voorbeeld, dat Luther den brief van Jacobus als een »strooien brief" een plaats in den Canon ontzegd heeft. Vooreerst heeft Luther dit laatste niet gedaan, want toen hij de Heilige Schrift vertaalde en uitgaf, heeft hij den brief aan Jacobus onder de Canonieke boeken opgenomen, en die niet onder de Apocriefe gerangschikt. Maar ook dit vraagstuk heeft weer niets met tekstcritiek, hooger of lager, te maken. Luther heeft nooit beweerd, dat deze brief ondergeschoven was en door een lateren schrijver op den naam van Jacobus was geplaatst; hij heeft ook niet beweerd, dat deze brief geïnterpoleerd was; maar hij beweerde, dat deze brief, hoewel hij door Jacobus den Apostel geschreven en ongetwijfeld echt was, toch niet den rechten inhoud van het Evangelie predikte, omdat de rechtvaardigmaking uit het geloof alléén er niet in geleerd werd. Een zeer subjectief oordeel van Luther, dat gelukkig noch door de latere Lutherse Kerk noch door de Gereformeerde Kerken is overgenomen en dus veeleer als voorbeeld zou moeten dienen, hoe voorzichtig men met zulke subjectieve oordeelvellingen moet wezen. Maar met *tekstcritiek* heeft ook deze quaestie wederom niets uitstaande.

En nog ongelukkiger is het derde voorbeeld door Dr. Veltenaar aangehaald, nl. dat er steeds verschil bestaan heeft over de vraag, of hetgeen in de eerste hoofdstukken van Hosea verhaald wordt, allegorisch moet worden opgevat dan wel als een werkelijke gebeurtenis uit Hosea's leven. Wat deze quaestie met tekstcritiek, Bijbelcritiek of welke critiek ook te maken heeft, zal wel niemand duidelijk wezen. Het is niets anders dan een puur exegetisch vraagstuk.

Reeds dit drietal voorbeelden nu kan toonen, dat Dr. Veltenaar blijkbaar niet op de hoogte is van wat men onder Bijbelcritiek of tekstcritiek verstaat. Hij haspelt allerlei vraagstukken, die niets met elkander te maken hebben, dooreen en kan daardoor ons volk niet voorlichten, maar brengt alleen verwarring in het denken aan. Het: qui bene distinguit bene docet, wie wèl onderscheidt, wèl leert, is zeker de kracht van Dr. Veltenaar niet.

Daarbij komt in de tweede plaats, dat Dr. Veltenaar, al wil hij in 't algemeen op de gevaren van de Bijbelcritiek wijzen en al bestrijdt hij dan ook zoowel de moderne als de ethische Schriftcritiek, toch zelf zich soms zoo vaag en zwevend uitlaat, dat men wel de vraag voelt oprijzen, of de invloed, dien hij zelf van deze critiek te Utrecht en te Groningen ondergaan heeft, niet reeds sterke sporen bij hem heeft nagelaten. Bedenkelijker is, wat Dr. Veltenaar op blz. 20 en 21 schrijft, waar hij eerst met volle instemming een woord van Dr. Bronsveld aanhaalt, die aanraadt over deze critische quaesties op den kansel te zwijgen, omdat ook de Apostel Paulus aan de Corinthiërs de vaste spijze niet kon toedienen, en er dan op volgen laat: »Ik denk wel, maar ik weet het niet zeker, dat de meeste theologen in ons land zelfs die der Gereformeerde Kerken het tweede gedeelte van Jesaja, te beginnen bij het 40e hoofdstuk, toekennen aan een anderen schrijver dan aan hem, die de eerste 39 hoofdstukken schreef. — maar wat nut is er in, te spreken van den tweeden Jesaja, of als men op den kansel geleerd wil doen, van den deutero-Jesaja?" En dan nog verder verschillende van deze voorbeelden geeft. Welk *recht* Dr. Veltenaar heeft om te onderstellen, dat de meeste theologen in onze Gereformeerde Kerken het tweede gedeelte van Jesaja's profetieën aan Jesaja ontzeggen, deelt hij niet mede. In het pas verschenen kostelijke werk van Dr. Aalders over de Profeten, wordt dit zoogenaamde resultaat der Bijbelcritiek uitdrukkelijk bestreden en Dr. Aalders is zeker een der meest gezaghebbende theologen op dit gebied onder ons. Maar Dr. Veltenaar vergeet blijkbaar dat het hier niet geldt een quaestie van tekstcritiek, zooals bij de opschriften der Psalmen, maar van het gezag *van de Heilige Schrift*. In het Nieuwe Testament toch worden uit dit tweede gedeelte van Jesaja telkens gedeelten aangehaald (Matth. 3:3; 8:17; 12:17, Luc. 3:4; 4:17, Joh. 1:23; 12:38, Hand. 8:28, 30, Rom. 10:16 en 20) waarbij uitdrukkelijk gezegd wordt, dat *Jesaja de profeet aldus gesproken heeft*. Wie deze profetie aan Jesaja ontzegt, weerspreekt dus het getuigenis van de Apostelen. En al willen we gaarne aannemen, dat Dr. Veltenaar zelf »dit resultaat van de critiek" niet aanvaardt, toch was het zeker niet verstandig, aan degenen, voor wie dit »Arsenaal"-nummer bestemd is, den indruk te geven, dat de meeste onzer Gereformeerde Theologen aldus in strijd zijn met het getuigenis der Schrift zelf. Een dergelijke uitlating is, op zijn zachtst uitgedrukt, een verdachtmaking, die we niet zonder critiek mogen laten passeeren.

Kan uit deze uitlating nog niet worden afgeleid, hoe Dr. Veltenaar zelf over deze vraagstukken oordeelt, anders staat het met hetgeen hij op blz. 22 en 23 zegt over het Scheppingsverhaal in Genesis 1. Niet alleen wordt hier eerst met instemming een citaat aangehaald van Prof. Wildeboer, die dit Scheppingsverhaal voor een jonger product verklaart van Israels letterkunde en meent, dat het wat zijn oorsprong betreft aan Babel's mythologie is te danken, maar Dr. Veltenaar zelf laat er op volgen: »Daarom komt het mij beter voor Genesis 1 te karakteriseeren als een theologisch-wijsgeerig gedicht, dan zijn wij dichter bij de bedoeling van den auteur, dan door het te houden voor geschiedenis, voor notarieele opteekening." Of Dr. Veltenaar hierop nu al volgen laat, »dat dit Scheppingsverhaal zoo verheven schoon is, dat het nergens zijn wedergade vindt en door allen, ook door natuurvorschers als Cuvier en von Humboldt, om strijd is geprezen«, doet hier niet ter zake, omdat het niet gaat om de dichterlijke schoonheid van dit verhaal, maar om de *waarheid* ervan. Genesis 1 staat niet in een dichterlijk boek, maar is